

การบรรยายพิเศษ “องค์ความรู้สู่ปีดินสากล ๒๕๕๘” ครั้งที่ ๗
หัวข้อ “เกิดศูนย์พิกุลทอง”
ใน วันศุกร์ ที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘ เวลา ๑๐.๐๐ – ๑๒.๐๐ น.
โดย นายชัยวัฒน์ สิทธิบุศย์ อธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน คนที่ ๑๑

การเสวนาทางวิชาการครั้งนี้ เป็นการบรรยายพิเศษในหัวข้อ “เกิดศูนย์พิกุลทอง” ซึ่งท่านอธิบดีกรมพัฒนาที่ดินคนที่ ๑๑ นายชัยวัฒน์ สิทธิบุศย์ ให้เกียรติเป็นผู้บรรยายพิเศษความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและการก่อตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ประธานในการรับฟังการบรรยาย ดร.อภิชาติ จงสกูล อธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน กล่าวว่า “วันนี้เป็นโอกาสอันดีของข้าราชการ พนักงานราชการ และเจ้าหน้าที่ของกรมพัฒนาที่ดิน ที่จะได้รับฟังประวัติที่สำคัญของกรมพัฒนาที่ดิน ผมกับท่านชัยวัฒน์ สิทธิบุศย์ ได้ทำงานด้วยกันอย่างต่อเนื่องยาวนานที่ภาคใต้ โดยท่านชัยวัฒน์ ได้ทำงานถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาอย่างยาวนาน ฉะนั้นประสบการณ์การทำงานของ ท่านชัยวัฒน์ ในโครงการพระราชดำริมีอยู่มากมาย ถ้าไม่มีอธิบดีชัยวัฒน์ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ คงจะไม่ก้าวหน้าและเป็นที่รู้จักในทุกวันนี้ นับเป็นโอกาสอันดีที่ท่านจะมาเล่าว่ากว่าจะเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ อย่างทุกวันนี้เราเหนื่อยยากกันขนาดไหน จากที่ไม่มีอะไรเลยจริงๆ จนกลายมาเป็นงานที่เชิดหน้าชูตาของกรมพัฒนาที่ดิน”

ท่านอธิบดีชัยวัฒน์ สิทธิบุศย์ ได้เล่าถึงพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและประวัติของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ รวมทั้งอธิบายถึงประโยชน์ของงานพัฒนาที่ดินในการดำเนินโครงการพระราชดำริ และในตอนท้ายเป็นการเสนอให้พิจารณาการนำรูปแบบของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ไปใช้พัฒนาการเกษตรของประเทศ ดังนี้

ภาพที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปแปลงทดลอง
ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ภาพที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ในแปลงทดลองของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ภูเขาข้างหลังคือภูเขาดันหยง คนทั่วไปเรียกว่าพระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเรียกว่า “บ้าน” ซึ่งคงจะมีในประเทศนี้ประเทศเดียวที่มีพระมหากษัตริย์เดินตามทุ่งนา คันนา

เรื่อง “เกิดศูนย์พิกุลทอง” ที่จะมาเล่าในวันนี้ มีทั้งหมด ๔ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เรื่องเกิดศูนย์พิกุลทอง

ตอนที่ ๒ พระราชดำริที่เกี่ยวกับศูนย์พิกุลทอง

ตอนที่ ๓ การวางแผนการใช้ที่ดินและใช้ข้อมูลดินในการพัฒนางานโครงการพระราชดำริ

ตอนที่ ๔ รูปแบบการพัฒนาการเกษตรของประเทศ

ผมทำงานที่จังหวัดนราธิวาสมาตั้งแต่ปี ๒๕๒๑ แต่ก่อนหน้าเคยไปสำรวจสมรรถนะและวินิจฉัยคุณภาพดินที่จังหวัดนราธิวาส เมื่อปี ๒๕๑๕- ๒๕๑๗ โดยตั้งแต่ปี ๒๕๒๑ ผมย้ายจากกองจำแนกที่ดิน ไปอยู่กองบริหารที่ดิน สมัยนั้นมีนายสมปอง นิลพันธ์ ที่ทำงานอยู่ที่จังหวัดนราธิวาสกับผม ก่อนหน้าที่ผมจะย้ายไปก็ได้ไปดูพื้นที่ที่ตำบลโคกกระตุกหมูแล้วเห็นว่ามีแต่ป่าและขณะนั้นเกิดน้ำท่วมรอบๆ ก็ตั้งใจว่าจะไม่ขอย้ายไปจังหวัดนราธิวาส แต่ในที่สุดผมก็ได้ตัดสินใจย้ายไปทำงานที่จังหวัดนราธิวาส ตั้งแต่ปี ๒๕๒๑ มาเป็นเวลา กว่า ๑๐ ปี

ตอนที่ ๑ เกิดศูนย์พิกุลทอง

เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาจังหวัดนราธิวาสเป็นครั้งแรก และเสด็จฯ แปรพระราชฐานมาประทับแรม ณ พระตำหนักทักษิณราชินีวศน์ครั้งแรก ปีพ.ศ. ๒๕๑๖ และในช่วงเดือนสิงหาคม ถึงเดือนกันยายนของทุกปี จะเสด็จมาปฏิบัติพระราชกรณียกิจและเยี่ยมราษฎรที่จังหวัดนราธิวาสและจังหวัดใกล้เคียง ปีละ ๒ เดือน สมัยนั้นจะไม่มีการแจ้งล่วงหน้าว่าจะเสด็จที่ไหน อย่างไร

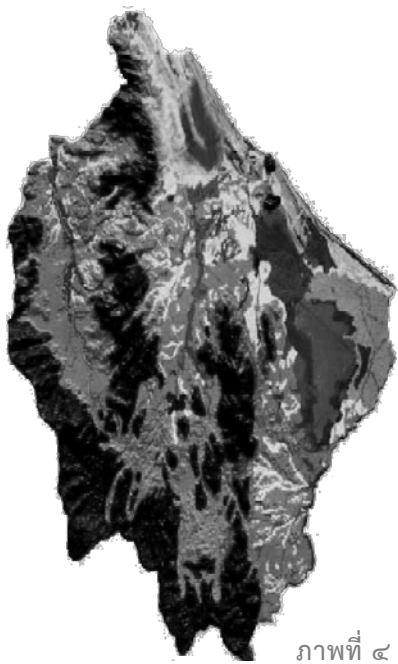
ภาพที่ ๒ รถยนต์พระที่นั่งเมื่อครั้งเสด็จไปจังหวัดนราธิวาส ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๐๒

การเสด็จพระราชดำเนินไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจและเยี่ยมราษฎร ขบวนเสด็จจะมีรถตำรวจนำโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงขับรถเอง ขบวนเสด็จมีรถ ๖๐ - ๗๐ คัน พระองค์ท่านจะเสด็จไปตามแผนที่ ท่านให้ความสำคัญกับแผนที่ Base Map ๑ ต่อ ๕๐,๐๐๐ มาก ทรงรับสั่งว่าโครงการพิกุลทองต้องมีกรมแผนที่ทหารมีส่วนเกี่ยวข้อง โครงการพิกุลทองทั้งหมดนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดูจากแผนที่ Base Map ส่วนใหญ่พื้นที่ที่พระองค์ท่านจะเสด็จฯ ไปมักจะไม่ทราบล่วงหน้า เมื่อพระองค์ท่านเจอราษฎร เจอเกษตรกรก็จะจอดรถแล้วซักถามว่า ดินเป็นอย่างไร น้ำเป็นอย่างไร ปลุกข้าวได้ไหม ปลุกถั่วได้ไหม พระองค์ท่านทราบข้อมูลเบื้องต้นจริงๆ ซึ่งพวกข้าราชการอาจจะไม่ทราบ อย่างตอนที่ผมไปอยู่ที่จังหวัดนราธิวาสใหม่ๆ ผมก็ไม่ทราบเรื่องพรุ และสมัยก่อนเราไม่ได้สำรวจพรุกันมาก เพราะสมัยนั้นไม่มีรถ ถ้าจะไปในพรุมีวิธีเดียวคือนั่งเรือไป พระองค์ท่านหาข้อมูลอย่างจริงจังในพื้นที่ ท่านเสด็จไปกลางป่า เจอเกษตรกร ก็สอบถามเรื่องต่างๆ ว่าประชาชนคิดอย่างไร ลองนึกดูก็จะเห็นภาพเกษตรกรเดินอยู่ในสวนยางเล็กๆ วันดีคืนดีก็เจอพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จเข้ามาในสวนป่า สวนยาง ในพื้นที่ห่างไกล

ภาพที่ ๓ เป็นภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ที่จังหวัดนราธิวาส

ปี ๒๕๑๗ - ๒๕๑๘ เกิดน้ำท่วมใหญ่ในพื้นที่ภาคใต้ ประมาณ ๑๐ วัน ผมจำได้ว่าขณะนั้น ผมทำงานสำรวจและจำแนกดินที่จังหวัดสงขลา สองข้างทางหลวงจังหวัดปัตตานีและจังหวัดยะลา ผมได้ขึ้นเครื่องบินเป็นครั้งแรก ขณะนั้นเป็นข้าราชการชั้นโทของกองจำแนกดิน มีโทรเลขจากกรมพัฒนาที่ดินแจ้งว่าให้ขึ้นเครื่องบินได้ ผมจึงได้ขึ้นเครื่องบินจากอำเภอหาดใหญ่ไปกรุงเทพฯ ช่วงนั้นน้ำท่วมมาก มีราษฎรไปกราบทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในช่วงเสด็จแปรพระราชฐาน ณ จังหวัดนราธิวาสว่าน้ำท่วมทำให้ข้าวเสียหาย โต๊ะอิหม่ามกราบทูลในหลวงว่าข้าวเสียหายมาก อีกคนคือ เจ้าอาวาสวัดตอหลัง ที่อำเภอตากใบ ท่านบอกว่าท่านเองนี้แหละที่ไปทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “ท่านต้องมาช่วยราษฎร เพราะน้ำท่วมปีนั้นเสียหายมากจริงๆ” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็รับสั่งว่าถ้าจะป้องกันไม่ให้น้ำท่วมพื้นที่นาข้าวของจังหวัดนราธิวาสก็ต้องระบายน้ำส่วนเกินออกจากพื้นที่พรุ มีพระราชดำริให้ชุดคลองระบายน้ำที่คลองน้ำแหล่ง ชุดคลองระบายน้ำที่พญาเงาะ ผมจำได้แม่นยำว่าพระองค์ท่านใช้คำว่า evacuate ไม่ใช่ drainage แต่เป็นการชักน้ำส่วนเกินออกจากพื้นที่พรุของจังหวัดนราธิวาส เพื่อป้องกันพื้นที่น้ำท่วมนา เมื่อชักน้ำออกจะมีพื้นที่พรุซึ่งปกติจะมีน้ำแช่ขังเป็นปีๆ พื้นที่นั้นก็แห้งขึ้นมา สมัยนั้นยังไม่มีใครที่มีความรู้เรื่องดินพรุ ส่วนราชการก็บอกว่าเมื่อพื้นที่แห้งถ้ามีดินมีน้ำก็จะใช้ปลูกข้าวได้ มีแต่กรมพัฒนาที่ดินที่ได้ทำรายงานการสำรวจดินโดยนายสุรพล เจริญพงษ์ ได้ทำรายงานโครงการพญาเงาะและโครงการพรุโต๊ะแดง บอกว่าเรายังไม่มีข้อมูลเรื่องพรุมาก ฉะนั้นหากจะพัฒนาอะไรก็ควรศึกษาเรื่องพรุให้ถ่องแท้ก่อน หลังจากระบายน้ำออกก็มีพื้นที่พรุเกิดขึ้นนับแสนไร่ จึงได้มีการจัดตั้งสหกรณ์นิคมพญาเงาะขึ้นเพราะคาดว่าพื้นที่พรุ จะปลูกข้าวได้ ปรากฏว่าเมื่อตั้งสหกรณ์นิคมแล้วก็ยังไม่ปลูกข้าวไม่ได้ ปลูกข้าวได้เฉพาะขอบๆ พรุ ซึ่งเป็นที่ดินตะกอนน้ำจืด ทำให้ผมได้ยินคำว่า “ขาดทุนกำไร” คือมีพื้นที่พรุเกิดขึ้นหนึ่งแสนไร่ เราก็ได้กำไรหนึ่งแสนไร่ แต่เราสามารถใช้จ่ายประโยชน์ได้เฉพาะพื้นที่ขอบๆ พรุ แทนที่เราจะได้กำไรหนึ่งแสน เราก็ขาดทุนกำไร จากสภาพสภาพพื้นที่ของจังหวัดนราธิวาส (ภาพที่ ๔) จะเห็นว่า มีภูเขาอยู่ตรงกลางของจังหวัดนราธิวาส พื้นที่พรุตอนบนคือพญาเงาะ ตอนล่างคือพรุโต๊ะแดง สีเหลืองๆ คือ พื้นที่นา ถ้าจะทำนาก็ต้องระบายน้ำออกจากพื้นที่พรุให้ได้เพื่อป้องกันอุทกภัย โมเดลนี้กรมพัฒนาที่ดินทำขึ้นในสมัยนั้น

พื้นที่ภูเขา	๑,๐๗๓,๐๑๓ ไร่ (๔๐ %)
พื้นที่ดอน	๗๙๓,๒๓๓ ไร่ (๓๓ %)
พื้นที่ทำนา	๒๔๖,๘๗๓ ไร่ (๙ %)
พื้นที่ดินทราย	๗๔,๘๘๑ ไร่ (๓ %)
พื้นที่พรุ	๒๖๑,๘๖๐ ไร่ (๑๐ %)

ภาพที่ ๔ สภาพภูมิประเทศของจังหวัดนราธิวาส

ตั้งแต่ปี ๒๕๑๙ ถึง ๒๕๒๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมราษฎรพื้นที่ต่างๆ ในจังหวัดนราธิวาส ท่านสนพระทัยเรื่องการพัฒนาพื้นที่พื้นที่ที่ยังไม่ได้พัฒนาและพัฒนาอยากคือพื้นที่พรุ เมื่อปี ๒๕๒๓ ผมเป็นหัวหน้าศูนย์พัฒนาที่ดินนราธิวาส มีโอกาสร่วมโต๊ะเสวย ด้านหนึ่งคือผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาส และแม่ทัพภาค ๔ และอีกด้านหนึ่งคือ นายช่างจากกรมชลประทาน และหัวหน้าศูนย์พัฒนาที่ดินนราธิวาสพระองค์ท่านก็รับสั่งถึงเรื่องพื้นที่ดินพรุ โคนกชุมบก โคนกอิฐ โคนกในพรุโต๊ะแดง คืออยากจะบอกว่าพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยในการพัฒนาพื้นที่โดยตลอด เดือนสิงหาคมปี ๒๕๒๔ ทรงเสด็จที่พรุกาบแดง(พรุหมากแดง) ซึ่งอยู่ด้านหลังสถานีพัฒนาที่ดินนราธิวาสปัจจุบันนี้ เพื่อดูปัญหาของการเพาะปลูกพืชในพื้นที่พรุ

สำหรับเรื่องการใช้ข้อมูลชุดดิน ในสมัยก่อนมีอยู่ ๒ หน่วยงานคือ กองจำแนกดิน และกองสำรวจดินที่จะใช้ข้อมูลชุดดิน ผมนำข้อมูลดิน Soil Map ของจังหวัดนราธิวาสมาใช้ประโยชน์ได้ดีมาก พบว่าข้อมูลดินที่จังหวัดนราธิวาสมีดินกรดกำมะถันอยู่ ๒,๐๐๐ กว่าไร่ มีดินชุดชะอำชุดเดียวที่เป็น Acid Sulfate Soil เมื่อผมย้ายไปเมื่อปี ๒๕๒๑ - ๒๕๒๒ ผมพบจาโรไซด์ที่นั่น ซึ่งผมเคยพบมาก่อนที่รังสิต และแปดริ้ว มาพบอีกครั้งที่จังหวัดนราธิวาสจากที่เมื่อก่อนไม่เคยมี ผมจึงมาคุยกับ ดร.สมาน พาณิชยพงษ์ ว่าเหมือนผมจะพบจาโรไซด์ ช่วงนั้นปี ๒๕๒๔ ก็ให้ ดร.พิสุทธิ์ วิจารณ์สรณ์ มาดูพบว่าเป็นดินเปรี้ยวมากแล้ว น้ำก็เปรี้ยว สภาพเปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยสำรวจ เมื่อปี ๒๕๐๙ ซึ่งไม่มีดินเปรี้ยวมากเท่าใด ดร.พิสุทธิ์ วิจารณ์สรณ์ ได้รายงานเรื่องนี้ให้นายสิทธิลาภ วสุวัต รองอธิบดี ในสมัยนั้น ซึ่งมาตรวจเยี่ยมศูนย์พัฒนาที่ดินนราธิวาส เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๒๔ และท่านสิทธิลาภ เห็นว่าดินในพื้นที่พรุเปลี่ยนเป็นดินกรดกำมะถันมาก เลยบอกว่าถ้ามีโอกาสต้องกราบทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประกอบกับทราบว่าคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยการพัฒนาพื้นที่พรุ ศูนย์พัฒนาที่ดินนราธิวาสจึงได้เชิญเสด็จมาดูการพัฒนาแปลงพื้นที่พรุ ซึ่งมี ๒ แปลง คือแปลงที่ปลูกพืชไม่ขึ้น กับ แปลงที่ใส่ปูนขาวเล็กน้อยแล้วปลูกพืชขึ้น

วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๒๔ หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพสกิปกอบแดง พระองค์ท่านได้เสด็จเข้ามาในศูนย์พัฒนาที่ดินนราธิวาส ดร.พิสุทธิ์ วิจารณ์สรณ์ และ ดร.สำราญ สมบัติพานิช ถวายรายงานเรื่องการเปลี่ยนแปลงดินในพื้นที่พรุของจังหวัดนราธิวาสว่าเปลี่ยนเป็นดินเปรี้ยว หลังจากนั้นอีก ๒-๓ วัน ผมได้ตามเสด็จที่คลองบางเตย อำเภอดากใบ ผมได้ยืนยันชัดเจนว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งกับกรมชลประทานว่าทางกรมพัฒนาที่ดินพูดถูกว่าดินเป็นดินเปรี้ยว สมัยนั้น กรมพัฒนาที่ดินจะบอกว่าระบายน้ำแล้วดินเปรี้ยวซึ่งขัดแย้งกับกรมชลประทาน ถ้าดูข่าวหนังสือพิมพ์ ในสมัยนั้นก็จะทราบว่าข้อมูลของกรมพัฒนาที่ดินกับกรมชลประทานมักจะขัดแย้งกัน

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้รับทราบ ว่า ดินเปลี่ยนแปลงไป จึงมีพระราชดำริ “...ให้ส่วนราชการต่างๆ ดำเนินการศึกษาและพัฒนาพื้นที่พรุร่วมกันในลักษณะผสมผสาน ...” ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองจึงได้เกิดขึ้นหลังจากที่มีพระราชดำริ นี่คือรูปช่วงแรกๆ (ภาพที่ ๖) ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยมีนายชัยชาญ ชโลธร เป็นหัวหน้าศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ภาพที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปในพื้นที่ป่า ณ เขาสำนัก

6 มกราคม 2525 ครม. เห็นชอบ
จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
หมู่ 6 บ้านพิกุลทอง ตำบลกะลุวอเหนือ อ.เมือง จ.นราธิวาส

ภาพที่ ๗ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

หลังจากที่มีพระราชดำริ และคณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบให้มีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่หมู่ ๖ บ้านพิกุลทอง ตำบลกะลุวอเหนือ อ.เมือง จ.นราธิวาส เมื่อวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๒๕ โดยคณะอนุกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการ จังหวัดนราธิวาสเป็นประธาน และผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นเลขานุการฯ ช่วงแรกๆ ทาง จังหวัดและทางกระทรวงต่างๆ ก็คิดว่าจะได้เข้ามาดูแล แต่ในคำสั่งได้กำหนดมาว่าผู้อำนวยการศูนย์ศึกษา การพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต้องมาจากกรมพัฒนาที่ดิน นี่คือภาพของศูนย์ศึกษา การพัฒนาพิกุลทอง สมัยแรกๆ (ภาพที่ ๘)

ภาพที่ ๘ ภาพของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง ฯ สมัยแรกๆ

ภาพที่ ๙ อ่างเก็บน้ำไกล่บ้านของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง

แหล่งน้ำในภาพที่ ๙ คือ อ่างเก็บน้ำไกล่บ้าน ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำที่ใช้ในศูนย์ศึกษาการพัฒนา พิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีเนื้อที่ประมาณ ๑,๒๐๐ ไร่ หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์ บอกว่า สาเหตุ ที่เรียกอ่างเก็บน้ำไกล่บ้าน เพราะอยู่ใกล้พระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์

ภาพที่ ๑๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาในแปลงพิกุลทอง

ช่วงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ มาประทับแรมที่จังหวัดนราธิวาส เดือนสิงหาคม ถึงเดือนกันยายน พวกเราข้าราชการก็จะไปรอตามเสด็จที่หน้าตำหนักประมาณบ่ายสอง นายชัยชาญ ชโลธร ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ กับผมก็ไปตามเสด็จ ขณะนั้นพระองค์ท่านเสด็จมาดูพุ่มเล็กพุ่มน้อยที่อยู่ภายในบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ แล้วมีพระราชดำริ ให้เลี้ยงปลาในสภาพน้ำไหลในพื้นที่พรุ ตรงบริเวณสวน ๕๐ ปี เมื่อทหารเข้าไปเดินในป่าพรุ ช่วงนั้นมีนกเป็ดน้ำบินเต็มท้องฟ้า ตั้งแต่ก่อตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ในปี ๒๕๒๖ พระองค์ท่านเสด็จเข้ามาที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ทุกปี ภาพที่ ๑๐ เป็นภาพที่ท่านเสด็จในแปลงทดลองในศูนย์พิกุลทองฯ เมื่อก่อนเราทดลองปลูกพืช เช่น ส้มโอ มะพร้าว ปาล์มน้ำมัน ฯลฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้อธิบายเรื่องการขุดร่องปลูกพืชในดินพรุ พระองค์ท่านให้ขุดเอาหน้าดินไว้ตรงกลาง เอาดินชั้นล่างไว้ขอบๆ พื้นที่พรุ

ภาพที่ ๑๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาที่ “โครงการแก่งดิน”

ภาพที่ ๑๑ เป็นภาพที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาที่โครงการแก่งดิน
ภาพที่ ๑๒ เป็นภาพขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ และเป็นครั้งแรก
ที่พระองค์ท่านบอกว่าศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ นี้ไว้ได้ แข่งขันได้กับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้
และพระองค์ท่านชอบใจพวกเรา

ภาพที่ ๑๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง

ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ท่านได้รับสั่งในโต๊ะ
เสวยว่า ถ้าเสด็จมาที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ นี้ไม่ต้องบอกล่วงหน้าได้ไหม พวกเราก็ตอบว่าได้
แล้วมีอยู่วันหนึ่งที่ทุกหน่วยงานก็บอกว่าท่านงดเสด็จออก ทุกคนจึงต่างก็แยกย้ายไปที่ต่างๆ กันหมด
ขณะที่ผมก็นั่งคุยกับหัวหน้าฝ่ายวิชาการ (นายเกรียงศักดิ์ หงษ์โต) ตอนนั้นประมาณ ๕ โมงเย็นมีโทรศัพท์
มาถามว่า ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ อยู่ไหม อีก ๕ นาทีให้ไปรอที่หน้าประตู
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จ พระองค์ท่านรับสั่งว่าอยากจะมาดูห้วยแฝกของศูนย์ศึกษา
การพัฒนาพิกุลทองฯ เพราะถ้าจะดูห้วยแฝกทำงานต้องมาดูตอนฝนตก เพราะฝนตกหนักมาก ตอนนั้น
ตอนแรกผมจะนำเสด็จไปยังจุดที่เราปลูกห้วยแฝก ๒๘ สายพันธุ์ พระองค์ท่านบอกไม่ใช่ จะไปดู
ห้วยแฝกทำงานตอนฝนตก ผมจึงนำเสด็จไปที่ขอบสระตามที่เห็นในภาพที่ ๑๓ พระองค์ท่านเห็นแล้วบอกว่า
ห่างไป ฟันหลอ บอกให้ปลูก ๕ เซนติเมตร ซึ่งตอนนั้นผมปลูก ๑๐ - ๑๒ เซนติเมตร จากนั้นพระองค์
ท่านไปติดตาม “โครงการแก่งดิน” ต่อ วันนั้นก็มีผมกับท่านเกรียงศักดิ์ หงษ์โต รับเสด็จ ไม่มีเวลาให้
เตรียมตัว ในภาพก็จะเห็นว่าใส่กางเกงยีนส์ ใส่เสื้อแขนสั้นไปยืนรับเสด็จ

ภาพที่ ๑๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ เรื่องห้วยแฝก

เรื่องที่จะคุยให้พวกเราฟังคือ มีพระราชดำริอะไรที่เราทำกันบ้างภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ.๒๕๒๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า “...จุดประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ศึกษาฯ เพื่อเป็นการสาธิตการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ...” ศูนย์ศึกษา การพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่อยู่ในจังหวัดนราธิวาสเป็นศูนย์ศึกษาที่เน้นทางด้านค้นคว้าวิจัยและบริการในชีวิตความเป็นอยู่ในภาคใต้ หนักไปในทางดินที่เป็นพรุซึ่งเป็นปัญหามาก เพราะว่ายังไม่ได้ศึกษาพอ และเกี่ยวข้อง กับกรมกองหลายกรมกอง ซึ่งอาจจะยังไม่ปรองดองกัน คือไม่เข้าใจกัน ก็มาวิจัยพร้อมกันทีเดียวจะได้มีความ เข้าใจกันได้...” หลังๆ พอได้มาทำงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ก็ได้มาทำวิจัยร่วมกันก็เป็นเพื่อนกัน ตอนนั้นได้ทำงานกับนายสามารถ โชคคณาพิทักษ์ กรมชลประทาน การทำงานที่ศูนย์การศึกษาการพัฒนา พิกุลทองฯ เราทำกันหลายสิ่งหลายอย่างซึ่งก็เป็นพระราชดำริทั้งนั้น การพัฒนาโครงการต่างๆ ตามรูปแบบ ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ มีรูปแบบการพัฒนา ที่ผมรวบรวมมาก็มีอยู่ ๖ เรื่อง ดังนี้

๑. เป็นแหล่งที่รวมการศึกษา เพื่อดูว่าทำอะไรจะพัฒนาได้ผล
๒. พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต
๓. ศูนย์บริการ ณ จุดเดียว
๔. ผสมผสาน / บูรณาการ
๕. คณะกรรมการบริหารโครงการ
๖. การพัฒนาคน และโรงเรียนฝึกหัดข้าราชการ

เรื่องที่ ๑ คือ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นแหล่งที่รวมการศึกษา เพื่อดูว่าทำอะไรจะพัฒนาได้ผล ได้มีการ Research and Development (R & D) และได้มีการศึกษาหาวิธีการพัฒนาในหลายโครงการ ยกตัวอย่าง

โครงการที่ ๑ การปรับปรุงดิน เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบที่ดินในพรุ คือ ดินอินทรีย์ มีความเป็นกรดสูง พระองค์ท่านก็รับสั่งให้นำดินอินทรีย์ไปผสมกับปูนขาว แล้วนำไปปรับปรุงดินทราย เรา ก็ทดลองนำดินอินทรีย์ ๑ ตัน ใส่ปูนขาว ๑๗ กิโลกรัม คลุกกันทิ้งไว้สัก ๒ – ๓ สัปดาห์ จาก pH ๔ ขึ้นมาเป็น pH ๕ - ๖ โครงการนี้ทำที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เกิดจากที่ประชุมจังหวัด นราธิวาส เขาจะขยายสนามบินจังหวัดนราธิวาส ซึ่งจะขุดดินพรุ ดินอินทรีย์ ๓๐,๐๐๐ ตันทิ้งทะเล เราอยู่ในที่ ประชุมก็บอกว่าดินนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบอกว่า ถ้านำไปผสมกับปูนขาวก็จะนำไปใช้ปรับปรุงดิน ตอนนั้นทางสนามบินดีใจปีแรกๆไม่ค่อยมีใครอยากได้เท่าไร พอปีที่สองเริ่มแย่งกันนำไปใช้ปลูกพืชผัก

โครงการที่ ๒ โครงการแกล้งดิน แบ่งเป็น ๖ แปลง เรื่องดินเปรี้ยว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรับสั่งว่าเราศึกษาดินเปรี้ยวโดยมาทดลองใช้ที่หมู่บ้านรอบศูนย์สาขาก่อน ท่านบอกว่าให้เวลาศึกษา โครงการแกล้งดิน ๓ ปี จนกว่าโครงการบางนราจะเสร็จ เมื่อศึกษาได้ผลดีแล้ว ให้นำไปขยายที่ โคกอิฐ โคกใน โคกกระท่อม บ้านยูโย นี่คือภาพแปลงแกล้งดิน มี ๖ แปลง แปลงที่ ๑ ใส่ดินอย่างเดียว แปลงที่ ๒ ใช้น้ำอย่างเดียว แปลงที่ ๓ ใช้น้ำกับดินผสมกัน แปลงที่ ๔ ให้เราปรับปรุงแล้วทิ้งไว้ ดูว่าดินจะกลับมาเปรี้ยวอีกไหม ปรากฏว่าก็กลับมาเปรี้ยวอีก แปลงที่ ๕ เราปลูกผัก แปลงที่ ๖ ให้ทิ้งไว้เฉยๆ โครงการวิจัยแกล้งดินนี้ เราเริ่ม ในปี ๒๕๒๘ นี่ก็ผ่านมา ๓๐ ปีก็ยังวิจัยอยู่ โดยเฉพาะแปลงที่ ๖ ที่เราทิ้งไว้เฉยๆ เพื่อดูว่าจะมีพืชอะไร ขึ้นมาบ้าง ถ้าเราพูดในแง่วิชาการ พระองค์ท่านเป็นเหมือนหัวหน้าโครงการวิจัย เพราะส่วนใหญ่การทำงาน เป็นพระราชดำริทั้งสิ้น มีอยู่แปลงหนึ่งตอนนั้นเราศึกษาว่าควรจะแช่น้ำ ๔ สัปดาห์ สารพิษจะออกมามาก ข้อมูลนี้เป็นของหัวหน้าฝ่ายวิเคราะห์ ดินในขณะนั้นคือท่านอธิบดีอภิชาติ จงสกุล

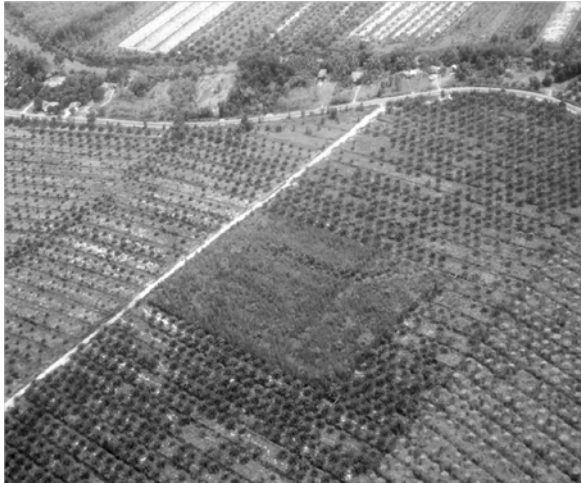

ภาพที่ ๑๔ แปลงทดลองโครงการแก่งดิน ๖ แปลง

เมื่อประมาณปี ๒๕๓๑ - ๒๕๓๒ อีกเรื่องที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งเกี่ยวกับดินเปรี้ยวว่าเรามีข้อมูลเรื่อง ดินเปรี้ยวน้อยมากไม่เหมือนดินเค็มที่มีข้อมูลมาก โครงการแก่งดินทำให้นักวิชาการรู้เรื่องดินเปรี้ยวมากขึ้น ขณะนี้ในแปลงแก่งดินภายในศูนย์ฯ แปลงที่ไม่ใส่ปูนเลยก็ปลูกข้าวขึ้นได้ดี สมัยนั้นข้าราชการกรมพัฒนาที่ดินบอกผมว่าศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ เงินเยอะเลยเอาดินดีมาถม เหมือนกับว่าเราไปเอาดินดีมาถมตกแต่งเอง แล้วปลูกข้าวกัน แท้จริง ๆ แล้วไม่ใช่อย่างนั้น ปัจจุบันน้ำในศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ก็ประมาณ pH ๕ - ๖ ปลูกข้าวในศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ไม่ต้องใส่ปูนก็ปลูกข้าวขึ้น เพราะมีโพลเดอร์ (Polder) รอบ ไม่ให้น้ำที่อื่นเข้ามาได้โครงการพิกุลทองเราทำงานไม่ยาก เพราะส่วนใหญ่เราทำงานตามพระราชดำริ มีคนขึ้นน้ำอยู่แล้ว ตอนตามเสด็จใหม่ๆ เราอยู่แถวหลังสุด สักพักหนึ่งเรามาอยู่ข้างหน้า ที่โคกอิฐ โคกโน ที่เราดีใจมากคือ พระองค์ท่านรับสั่งว่า “...เราเคยมาโคกอิฐ - โคกโน มาดูเขาชี้ตรงนั้น ๆ เขาทำ แต่ว่า เขาได้เพียง ๕ - ๑๐ ถึง แต่ตอนนี้ได้ขึ้นไปถึง ๔๐ - ๕๐ ถึง ก็ใช้ได้แล้ว ต่อไปดินจะไม่เปรี้ยวแล้ว เพราะว่าทำให้เปรี้ยวเต็มที่แล้ว โดยที่ขุดอะไร ๆ ทำให้เปรี้ยว แล้วก็ระบาย รู้สีกว่าวันข้างหน้าจะดีขึ้น อันนี้ก็เป็นชัยชนะที่ดีใจมากที่ใช้งานได้แล้ว ชาวบ้านเขาก็ดีขึ้น แต่ก่อนชาวบ้านเขาต้องซื้อข้าวกิน เดียวนี้เขามีข้าวอาจจะขายได้...”

โครงการที่ ๓ คือ การปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่พรุ เราเริ่มทดลองปลูกครั้งแรกใน ปี ๒๕๒๘ - ๒๕๒๙ ทดลองปลูกในศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ๘ ไร่ แต่มีน้ำท่วมเข้ามา ปาล์มตายหมด ปีต่อมาเราก็หันไปโพลเดอร์ รอบศูนย์ให้สูงขึ้นแล้วปลูกใหม่ ก็ให้ผลผลิตสูงปาล์มน้ำมันเติบโตได้ดีในดินขุดระแงะ ดินขุดมูโนะ ซึ่งเราใช้วิธีขุดยกร่องปลูก ประมาณ ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๓๓ นายอรรถ สมสร้าง ผู้อำนวยการกองแผนงานในสมัยนั้น บอกว่าทาง กปร. เห็นว่าเราตั้งศูนย์พิกุลทองมา ๑๐ ปีแล้ว ตอนนี้มีพีชีอะไรที่ปลูกในพรุได้บ้าง สมัยนั้นก็มีการพูดถึงเรื่องปาล์มน้ำมันในดินพรุมาก มาเลเซียก็กำลังเริ่มปลูกปาล์มน้ำมันในดินพรุ เราก็ก็นึกต้องเริ่มนำปาล์มน้ำมันไปปลูกในพื้นที่ดินพรุ ที่พรุบาเจาะทุกปีน้ำก็ท่วม ฝนก็แล้ง ไฟก็ติด สมัยนั้นเตรียมดินยากมาก ใครไปทำที่พรุบาเจาะก็บ่นกันทุกคน ครั้งแรกที่เราไปปลูกคืออยากให้มันตาย จะได้บอกได้ว่าปลูกไม่ขึ้น ปรากฏว่าเติบโตได้ดีเลยทดลองปลูก ๒๐ ไร่ ขุดดินลึกบ้าง ตื้นบ้างเพื่อทดลอง ผมก็ไปคุยกับทางสำนักพระราชวัง ซึ่งขณะนั้นเป็นห่วงว่าพื้นที่พรุจะใช้ทำอะไรได้บ้าง ตอนนั้นทางสำนักพระราชวังก็ไปเรียกบริษัทยูนิลีเวอร์ซึ่งเขาปลูกปาล์มน้ำมันที่กระป๋องจำนวนมาก และได้มีผู้เชี่ยวชาญมาจากอเมริกาได้มาดูพื้นที่ ก็บอกว่า

น่าจะปลูกปาล์มน้ำมันได้ แนวโน้มมีโอกาสดีมาก แต่ก่อนปลูกต้องศึกษาความเหมาะสมอีกครั้งหนึ่ง ตอนนั้นปลูกไป ๒๐ ไร่แล้ว ท่านทรงมีรับสั่งว่าควรที่จะขยายโรงงานผลิตน้ำมันปาล์ม โดยขยายเท่าที่โรงงานผลิตน้ำมันปาล์มในศูนย์จะรับผิดชอบได้ คือประมาณ ๑,๐๐๐ – ๒,๐๐๐ ไร่ เราเลยไปทำที่พญาเงาะ ๑,๐๐๐ ไร่ สมัยนั้นพวกเราไม่รู้เรื่องปาล์มน้ำมันน้อยมาก เรื่องปรับปรุงดินเตรียมดินกรมพัฒนาที่ดินเราทำ แต่เรื่องพืชเราให้กรมวิชาการเกษตร เราสั่งเมล็ดปาล์มน้ำมันจากคอสตารีก้า เมล็ดละ ๑๒ บาท ปลูกแล้วได้ผลดี ที่เป็นห่วงคือโครงการพื้นที่พญาเงาะ เราเคยแบ่งโซนพื้นที่เป็นเขตอนุรักษ์ เขตสงวน และเขตพัฒนา โดยจะทำเขตอนุรักษ์เป็นเขตสงวน ส่วนเขตพัฒนาเราจะใช้เพื่อการเกษตร แต่ขณะนี้ปาล์มน้ำมันเต็มโครงการพญาเงาะไปหมดแล้ว ได้ผลดีบ้าง ไม่ดีบ้าง

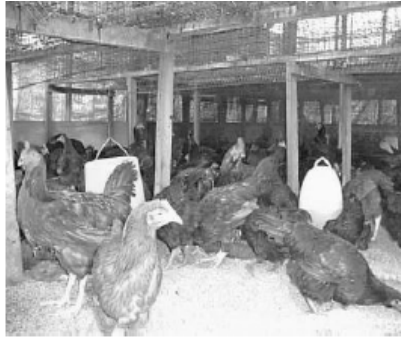

ภาพที่ ๑๕ แสดงการปลูกพันธุ์ปาล์มน้ำมันที่พญาเงาะ

เรื่องที่ ๒ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งว่า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ นั้นเปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต เราก็พยายามทำตามพระราชดำริ มีพื้นที่แสดงการปลูกพืช แซมยาง เช่น สละ กาแฟ หวาย ฯลฯ การทำนาข้าวในดินเปรี้ยว การเลี้ยงสัตว์ อ่างเก็บน้ำใกล้บ้าน ทำให้ผู้ที่มาเที่ยวชมศูนย์เสมือนได้มาพักผ่อนหย่อนใจ เหมือนได้มาเที่ยวสวนสาธารณะโดยได้ความรู้กลับไปให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ จะมีการจัดงาน“ชมศูนย์ศึกษาพัฒนาความรู้ ดูนิทรรศการ” ปีหนึ่งๆ มีผู้มาเยี่ยมชมศูนย์นับหมื่นคน

เรื่องที่ ๓ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ เป็นศูนย์บริการ ณ จุดเดียว มีหน่วยงานหลัก และหน่วยงานร่วมดำเนินงานครอบคลุมทุกด้าน ประชาชน เกษตรกร เข้ามาศึกษา เรียนรู้ และติดต่อราชการได้ในที่เดียวกัน เรามีการพัฒนาหมู่บ้านรอบศูนย์ มีเจ้าหน้าที่บริการครบถ้วนแบบ One Stop Service

เรื่องที่ ๔ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ มีการดำเนินงานลักษณะผสมผสาน/บูรณาการ เป็นศูนย์บริการ ณ จุดเดียว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งว่า “ ... ให้ส่วนราชการต่างๆ ศึกษาและพัฒนาพื้นที่พญาเงาะร่วมกันในลักษณะผสมผสาน...” เมื่อก่อนเราเรียกว่าเป็นการดำเนินการในลักษณะผสมผสาน ในสมัยนี้เราเรียกว่าบูรณาการ หน่วยงานที่เข้ามาทำงานในศูนย์พิกุลทองฯ ประกอบด้วย กรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมประมง กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางจังหวัดนราธิวาส กรมชลประทาน กรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนราธิวาส สำนักงานพื้นที่การศึกษานราธิวาสเขต ๑ สำนักงานพื้นที่การศึกษานราธิวาสเขต ๒ สำนักงานพื้นที่การศึกษานราธิวาสเขต ๓ สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมควบคุมโรค สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนราธิวาส กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานทางหลวงชนบทจังหวัดนราธิวาส

ภาพที่ ๑๖ พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิตในศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ

เรื่องที่ ๕ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ มีการบริหารและดำเนินการในรูปของคณะกรรมการ และคณะทำงาน โดยมีแผนแม่บทกับการดำเนินงาน

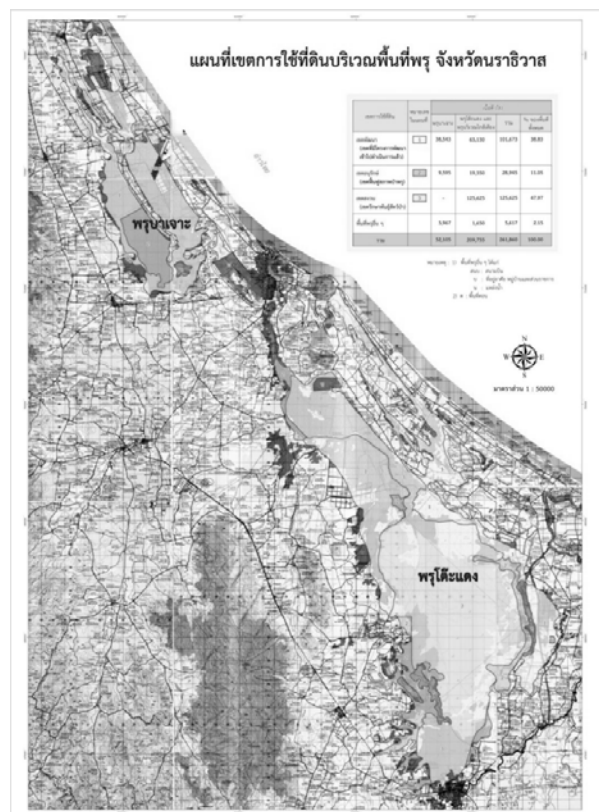
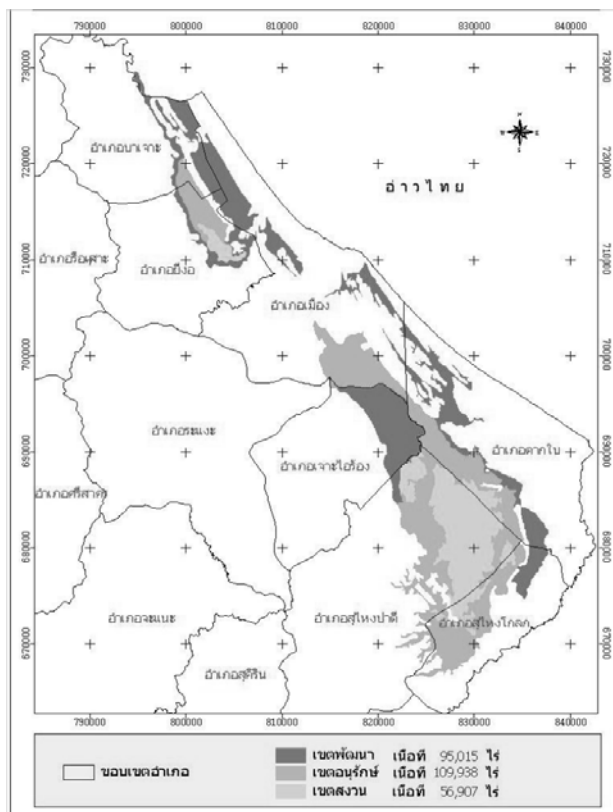
เรื่องที่ ๖ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคน “โรงเรียนฝึกหัดข้าราชการ” คงจะมีที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ แห่งเดียวที่ตอนเช้าๆ มีการยืนตรงเคารพธงชาติ ก็ยังมีอยู่จนถึง ปัจจุบัน ผมไปอยู่ตอนแรกๆ คนรอบๆ ศูนย์พูดภาษาวิ ปัจจุบันพูดภาษาไทยได้มากขึ้น เกษตรกรใน หมู่บ้านรอบศูนย์มีประมาณ ๑,๐๐๐ กว่าราย เราเก็บข้อมูลไว้ จัดฝึกอบรมเพื่อเตรียมเกษตรกรให้พร้อม รับการพัฒนา นักวิชาการโครงการก็เป็นทั้งนักวิจัยและนักเผยแพร่ อีกเรื่องหนึ่ง คือ หม่อมเจ้าจักรพันธ์ เพ็ญศิริ จักรพันธุ์ บอกกับผมว่าที่พระองค์ท่านตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาขึ้นมานั้นมีความประสงค์จะให้ เหมือน โรงเรียนฝึกหัดข้าราชการให้รู้จักทำงานร่วมกันเป็นการทำงานผสมผสาน ผมว่าตอนนั้นท่านคง ตระหนักว่าข้าราชการทำงานร่วมกันยาก แต่เพื่อนร่วมงานที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ สมัยที่ผม อยู่ก็ทำงานกันดี เป็นเพื่อนกันหมด ผู้เคยทำงานร่วมกันมาที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ก็เป็นอธิบดี กันหลายคน คล้ายๆ ว่าจะเป็นโรงเรียนฝึกหัดอธิบดี

ตอนที่ ๓ โครงการพระราชดำริ กับการใช้ข้อมูลดิน และการจัดการดิน

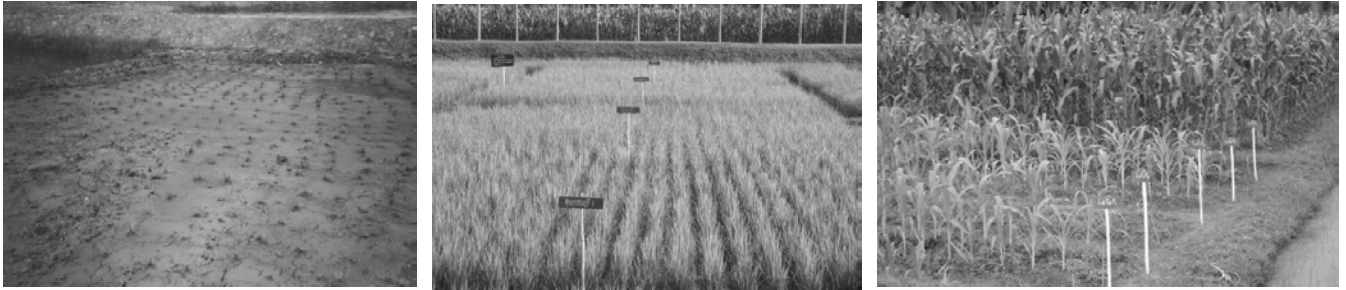
โครงการพระราชดำริ เราใช้ข้อมูลดิน และการจัดการดิน เราใช้ช่วยเหลือเกษตรกรได้อย่างไรบ้าง ช่วยเหลือประเทศชาติได้อย่างไร ท่านอธิบดีชัยวัฒน์ สิทธิสุขย์ อยากให้ทุกคนเห็นความสำคัญของการใช้ประโยชน์ของการใช้ข้อมูลของชุดดิน ระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ และการวางแผนการใช้ที่ดิน ซึ่งการดำเนินงานโครงการพระราชดำริ เน้นการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำของกรมพัฒนาที่ดิน คือ

- การใช้ข้อมูลดินและแผนที่ดิน
- การใช้ระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ
- การวางแผนการใช้ที่ดิน

ยกตัวอย่าง การจัดทำเขตการใช้ที่ดิน (Zoning) ในพื้นที่พรุที่แรก ใช้ข้อมูลชุดดิน ข้อมูล land use และ Soil map มาแบ่งเขตสงวน เขตอนุรักษ์ และเขตพัฒนา ซึ่งถ้าเราไม่การใช้ข้อมูลดิน และการจัดการดิน เราคงแบ่งเขตการใช้ที่ดินไม่ได้

ภาพที่ ๑๗ การกำหนดเขตการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่พรุ จังหวัดนราธิวาส

ภาพที่ ๑๘ การปลูกข้าวในพื้นที่ดินเปรี้ยว

ภาพที่ ๑๘ มี ๓ ภาพ ภาพแรกเป็นพื้นที่ปลูกข้าวแล้วตาย เพราะดินเปรี้ยวจัด น้ำเปรี้ยวจัด ภาพถัดมาจัดการดินได้ดีขึ้น เพราะใช้ข้อมูลจากแผนที่ชุดดิน land use และข้อมูลเขตการใช้ที่ดิน มาบริหารจัดการว่าตรงไหนเป็นดินเปรี้ยวบ้าง โดยใช้หลักวิชาการแก้ดินมาพัฒนาพื้นที่นั้น ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมาก ข้อมูลชุดดิน ทำให้รู้ว่าดินตรงไหนเปรี้ยวบ้างไม่เปรี้ยวบ้าง ดินเปรี้ยวควรทำอะไร เพราะฉะนั้น ชุดดินใช้ประโยชน์กับการแก้ไขดินเปรี้ยวได้เป็นอย่างดี จะเล่าถึงประสบการณ์ในการทำงานลงพื้นที่ ดังนี้

๑. โครงการหนึ่ง (ไม่ขอระบุชื่อโครงการ) ไม่ได้ใช้ข้อมูลชุดดินในการดำเนินการ โครงการดังกล่าว ของประมาณ พัฒนาปรับปรุงดินด้วยหินปูนฝุ่น มาแล้วไม่ต่ำกว่า ๑๐ ปี ทั้งที่บริเวณนั้น เป็นดินตะกอนน้ำจืด คงไม่ใช่ข้อมูลชุดดิน ดินโคกเค็ม ดินบางนารา แต่โครงการนี้ขอหินปูนฝุ่น ซึ่งทางกองแผนงานก็จัดให้ทุกปี คิดว่าคงไม่ได้ใช้ข้อมูลชุดดินในการดำเนินงาน เมื่อผม เป็น ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต ๑๒ จึงได้ยกเลิกโครงการดังกล่าวไป เพราะไม่เห็นประโยชน์กับโครงการดังกล่าว

ภาพที่ ๑๙ โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ

๒. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ

จ. นราธิวาส กรมพัฒนาที่ดินเป็นหน่วยงานหลัก ออกแบบ แทบทุกโครงการ มีโครงการหนึ่ง โครงการบ้านบาซาปือซา เป็นตัวอย่างของการใช้ประโยชน์จากชุดดิน โครงการบ้าน บาซาปือซาอยู่ไม่ไกลจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ จัดทำเป็นฟาร์มตัวอย่างของจังหวัดนราธิวาส แหล่งน้ำที่นั่น จริงๆ เป็นดินชุดนราธิวาส ดินชุดกาบแดง ดินชุดตันไทร ซึ่งในการจัดทำฟาร์มตัวอย่างถ้าไม่มีแหล่งน้ำก็ทำไม่ได้ โครงการ

ดังกล่าวกรมพัฒนาที่ดิน ดูเรื่องดิน กรมชลประทานดูเรื่อง “ชุดแหล่งน้ำ” กรมชลประทานบอกว่าชุดแหล่งน้ำ ไม่ได้ ถ้าชุดแล้วดินเปรี้ยว เพราะเป็นดินชุดกาบแดง ดินชุดตันไทร จึงไม่ได้ชุด แต่กรมพัฒนาที่ดินก็บอกว่า ถ้าไม่มีแหล่งน้ำจะพัฒนาได้อย่างไรนักสำรวจดินเราจึงไปเจาะดินดู ปรากฏว่าเป็นชั้นที่มี acid sulfate soil หนา ๘๐ เซนติเมตร ดินทราย เรารู้ลักษณะ Profile ของดิน ขุดออกให้หมด ๑ - ๒ เมตร แล้วเอาดินไปทิ้ง ห่างๆ ซึ่งแหล่งน้ำก็ยังใช้อยู่ถึงปัจจุบันนี้

๓. โครงการหนองบัวนาถอยู่ อำเภอรือเสาะ สถานที่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพวยเรือ กับสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ มีอยู่วันหนึ่ง ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะทอดพระเนตร บริเวณพูนาก อีกครั้ง แต่ตอนนั้นมีกระจัดขึ้นเต็มไปหมด คงจะพวยเรือไม่ได้แล้ว แม่ทัพภาค ๔ ถามกรมชลประทาน ว่าจะขุดดินได้ไหม กรมชลประทานบอกขุดไม่ได้หรือเป็นดินเปรี้ยว กรมพัฒนาที่ดินบอกดินขุดได้ เพราะดูจากแผนที่ Soil map บริเวณขอบๆ เป็นดินบางนารอ รอบๆ เป็นดินตะกอนน้ำจืดทั้งนั้น เลยให้หัวหน้า ฝ่ายวิเคราะห์ดิน ไปดูว่ามีกำมะถันเยอะไหม ปรากฏว่าวิเคราะห์แล้วไม่มีซัลเฟอร์ ก็ขุดได้ ไม่ทำให้ดินเปรี้ยว ดังนั้นถ้ารู้เรื่องขุดดิน ก็ขอให้รู้จริงและนำไปใช้ประโยชน์ให้ได้

ภาพที่ ๒๐ โครงการฟาร์มตัวอย่างตาม
พระราชดำริ จ.พัทลุง

๔. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ จังหวัด พัทลุงพื้นที่เป็นดินตะกอนน้ำจืด โครงการนี้มีขนาดกว้าง ๘๐ เมตร ยาว ๔ กิโลเมตร จังหวัดพัทลุงเป็นจังหวัดที่ ยากจนที่สุดของภาคใต้และหาซื้อที่ดินยาก โครงการฟาร์ม ตัวอย่างนี้ เป็นความสามารถของผู้ว่าราชการจังหวัดที่หา ที่ดินมาได้ มีขนาดพื้นที่กว้าง ๘๐ เมตร ยาว ๔ กิโลเมตร มีลักษณะเหมือนเส้นก๋วยเตี๋ยว ที่ดินแปลงนี้ทราบจาก วิศวกร นายวินัย อักษรพันธ์ ว่าเป็นโครงการแรก

ที่นักสำรวจดิน วิศวกร นักวิชาการเกษตร เดินไปด้วยกัน ออกแบบโครงการไปด้วยกัน ตอนแรกก็งงว่าไม่รู้จะทำ อย่างไร จนสรุปว่าออกแบบขุดเป็นคลองระบายน้ำยาว ๔ กิโลเมตร ซึ่งพันเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในตอนนั้น ตามเสด็จสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เคยบอกว่า โครงการฟาร์มตัวอย่างนี้ Advantage มีประโยชน์ ดีมาก ส่งน้ำได้ทั่วถึง ทั้งหมดนี้คือการใช้ประโยชน์จากขุดดินแผนที่ดิน

๕. โครงการพัฒนาพื้นที่พรุแหม อธิปไตย อติชาต จงสกุล คงจำได้ดี มีการใช้ประโยชน์จาก Soil map และข้อมูลขุดดินโดยตรง ทำให้ช่วยประหยัดงบประมาณของประเทศได้ และลดปัญหาอื่นๆ อีกมากเท่าไร ถ้ามีการขุดกันจริงๆ ที่ขุดไปแล้วนั้น เรียกว่า พื้นที่พรุแหมแหมเล็ก แต่พื้นที่พรุแหมแหมใหญ่กำลังจะขุด งบประมาณ น่าจะประมาณ ๘๐๐ ล้านบาท ถ้าดูจาก Base map เขียนว่าเป็นที่ลุ่มน้ำขัง แต่ถ้าดูจาก Soil map กรมพัฒนาที่ดินบอกว่าเป็นดินชุดบ้านธร เพราะดินชุดบ้านธรบางแห่งก็เป็นที่ลุ่ม เหมือนกับทางเข้าศูนย์ศึกษา การพัฒนาพิภพทองฯ จริงๆ แล้วเป็นดินทราย กรมชลประทานจะขุดพื้นที่ดินทราย กว้างประมาณ ๓๐ - ๔๐ กิโลเมตร ยาว ๑๘ - ๓๐ กิโลเมตร เราว่าเป็นดินชุดบ้านธร พื้นที่ที่เป็นดินทราย ขุดไปคงไม่ได้ประโยชน์ โครงการนี้ก็ยกเลิกไปในที่สุด ทั้งที่มีเป้าหมายจะทำอยู่แล้ว งบประมาณเกือบ ๑,๐๐๐ ล้านบาท และนี่คือ ประโยชน์ของแผนที่ดิน ประโยชน์ของ Soil Series กรมพัฒนาที่ดินเป็นกรมฯ เดียวที่ทำการสำรวจดิน ตอนที่ผมอยู่ณราธิวาส ผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาสพูดถึงอย่างชัดเจน พูดเป็นประจำเกี่ยวกับดินชุดบ้านธร ครั้งหนึ่งผมเคยบรรยายตอนที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เสด็จ บอกว่าดินในทุกตารางนิ้วในประเทศไทย กรมพัฒนาที่ดินตั้งชื่อไว้หมดแล้ว มีอยู่ครั้งหนึ่งผมรับเสด็จที่จังหวัดนครศรีธรรมราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ทรงตรัสถามดินนี้ชื่ออะไร จึงอยากจะบอกว่าเรื่องขุดดินนั้นสำคัญมากมีกรมพัฒนาที่ดินที่ทำอยู่กรมเดียว กรมอื่นไม่มีนักสำรวจดิน

๖. ค้นดินป้องกันน้ำบ้านเปล พื้นที่นี้เป็นการจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ บ้านเปลเป็นหมู่บ้านบริวารรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ หมู่บ้านเปลอยู่ปลายคลองระบายน้ำแห่งหนึ่ง มีชื่อว่า คลองวาปี ถ้าน้ำท่วมก็จะไหลผ่านบ้านเปล ทำนาไม่ได้มาตลอด เพราะมีน้ำเปรี้ยวไหลผ่าน จากการที่เราไปดูดิน พบว่าเป็นดินดีเป็นดินคลองนกระทุ่ม ไม่มีดินเปรี้ยว ดินเปรี้ยวอยู่ลึก แต่ทำไมปลูกข้าวไม่ได้ ปลูกผักไม่ได้ ทำอะไรไม่ได้ในตอนนั้น มีนักอนุรักษ์ดินและน้ำของกรมพัฒนาที่ดิน ซึ่งตอนนั้น ผมเป็นหัวหน้าศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ซึ่งกำลังศึกษาโครงการแก่งดินอยู่พอดี นักอนุรักษ์ดินและน้ำก็บอกว่าให้ทำคันดินป้องกันไม่ให้ น้ำเปรี้ยวเข้ามาในพื้นที่บ้านเปลก็จะสามารถปลูกข้าวได้ ปลูกผักได้ จึงทำคันดินประมาณ ๔๐๐ เมตร กันไม่ให้น้ำเปรี้ยวที่มาจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ไหลผ่านออกทะเลผ่านทางบ้านเปล เมื่อทำคันดินเสร็จแล้วก็ใช้ประโยชน์ได้ดี ปลูกผักได้ดีมาก ปัจจุบันบ้านเปลเป็นแหล่งปลูกผักของจังหวัดนราธิวาส เพราะเราใช้ Soil map เราถึงรู้ว่าดินตรงนั้นไม่เปรี้ยว เราจึงใช้วิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำในการทำคันดิน เบี่ยงเบนน้ำให้ไปลงคลองระบายน้ำทั้งหมด อันนี้คือ ประโยชน์ของการใช้ชุดดิน และระบบการอนุรักษ์ดินและน้ำ

๗. โครงการพัฒนาดินเปรี้ยวบ้านโคกกระท่อม พื้นที่เป็นดินเปรี้ยว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรับสั่งกับผม โดยตรงว่าให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ไปช่วยปรับปรุงดินเปรี้ยวที่บ้านโคกกระท่อม ทำให้ปลูกข้าวให้ได้ เราจึงเข้าไปตั้งเป็นโครงการพัฒนาดินเปรี้ยวบ้านโคกกระท่อม ตอนหลังปลูกข้าวได้ดี เดิมบ้านโคกกระท่อมมีทั้งดินเปรี้ยวและดินจืด จากการศึกษาค้นพบว่าเป็นดินชุดตากใบ และดินชุดยูโนะ ซึ่งอยู่ติดกัน พื้นที่ไม่สามารถปลูกข้าวได้ เพราะมีน้ำไหลบ่าจากพรุโต๊ะแดง จึงทำคันดินกัน ระหว่างดินชุดยูโนะ กับดินชุดตากใบเป็นดินตะกอนน้ำจืด ตะกอนดินกำมะถัน ชุดดินที่มีไฟรต์ มีจาโรไซต์ นั้นอยู่ลึก ๑ เมตร ๒๐ เซนติเมตร ปลูกข้าวได้ไม่มีปัญหา ใส่ปูนหนอยิ่งดี กรมพัฒนาที่ดินยุคนั้นมีชื่อเสียงมาก สามารถพัฒนาดินที่ปลูกข้าวไม่ได้ ให้ปลูกข้าวได้ เพราะเรารู้จักใช้ชุดดิน และใช้ระบบการอนุรักษ์ดินและน้ำเข้ามาช่วย และนำความรู้จากโครงการแก่งดินเข้าไปใช้

๘. โครงการพัฒนาลุ่มน้ำบางนาราที่บ้านโคก เป็นดินตะกอนน้ำจืด ชาวบ้านทิ้งร้าง มาเป็นเวลากว่า ๑๐ ปี ไม่เคยใช้ประโยชน์เลย กลายเป็นที่รกร้าง ต้นหญ้าขึ้นสูง ใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้ เพราะมีน้ำไหลบ่าจากพรุโต๊ะแดง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ จึงช่วยทำคันดิน คั่นน้ำให้ เพราะว่าเป็นดินจืดสามารถใช้ทำนาปลูกข้าวได้ จนปัจจุบันที่บ้านโคก ปลูกข้าวได้ดีมากตอนนี้ เป็นเพราะเรารู้ว่าชุดดิน เป็นอย่างไร สามารถนำไปแก้ปัญหาในพื้นที่บางนาราได้

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ก็อยากจะให้พวกเราใช้ข้อมูลของกรมพัฒนาที่ดิน ไม่ว่าจะเป็นชุดดิน ข้อมูลดิน แผนที่ดิน ระบบการอนุรักษ์ดินและน้ำ ไปช่วยใช้พัฒนางานของทุกท่าน จะก่อประโยชน์มาก เพราะข้อมูลดินนั้นสำคัญมากในการทำเกษตร

โครงการพระราชดำริกับการพัฒนาการเกษตรของประเทศไทย ตลอดระยะเวลาที่ทำงานที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จนมาเป็นอธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน ถึงแม้เกษียณแล้วก็ยังมีโอกาสได้ไปดูงานโครงการต่างๆ ของกรมพัฒนาที่ดิน และโครงการพระราชดำริอื่นๆ โครงการที่จะนำรูปแบบของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ไปใช้ให้ได้ผลดี ต้องมีพื้นฐาน ๔ ข้อ คือ

๑. ต้องทำงานในลักษณะผสมผสาน มีหน่วยงานหลัก
๒. บริหารงาน โดย คณะกรรมการและคณะทำงาน
๓. ต้องเป็นการพัฒนาทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ คน และสิ่งแวดล้อม จึงจะพัฒนาการเกษตรได้ดี
๔. ใช้แผนแม่บทเป็นเครื่องมือในการบริหารงานและปฏิบัติงาน ต้องรู้ใครทำอะไร ทำที่ไหน อย่างไร งบประมาณเท่าไร ในแผนแม่บทต้องมีให้หมด

อธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน ดร.อภิชาติ จงสกุล กล่าวสรุปว่า ทุกท่านคงจะได้รับฟังและเห็นถึงความยากลำบากของการดำเนินงาน กว่าจะมาถึงวันนี้ของโครงการต่างๆ ภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนา พิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ผมเองก็ได้เรียนรู้จากท่านอธิบดีชัยวัฒน์ สิทธิบุศย์ ท่านสอนเกือบทุกเรื่องสมัยที่อยู่จังหวัดนราธิวาส ในวันนี้ ทุกท่านได้รับความรู้ทราบความเป็นมาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จากต้นฉบับ แต่ด้วยเวลาจำกัดอาจจะยังถ่ายทอดออกมาไม่ได้มาก วันนี้ต้องขอขอบคุณท่านอธิบดีชัยวัฒน์ สิทธิบุศย์ เป็นอย่างสูง

